

"פרה וחמור בנות שלש ודאי לכהן" - שינוי ההלכה בעקבות שינויי הטבע

פרה ואתון אינן ממליטות עד הגיען לגיל שלש שנים. גמרתנו מציבה קביעה זו, כאמצעי זיהוי אם הפרה והאתון כבר הבכירו, וולדם הנוכחי פטור מן הבכורה, או שמעולם לא הבכירו והוולד שלפנינו הוא בכור.

הפרות מקדימות להמליט: בן כפר או מגדלי בקר, מתפלאים בוודאי בהצליבם נתון זה עם ידיעתם הברורה, כי הפרות ממליטות עוד בטרם מלאת להן שלש שנים, הרבה לפני כן. מתברר, כי לא רק פרות ימינו מקדימות להמליט, אלא גם אמות אמותיהן, לכל הפחות אלו שחיו לפני שמונה מאות שנה, שכן, בעלי התוספות (עבודה זרה כד/ב ד"ה "פרה") כבר מתקשים בשאלה זו: "ויש לתמוה, דהא מעשה בכל יום דפרה בת שתי שנים יולדת". בעלי התוספות מתרצים, "ויש לומר, דוודאי עתה נשתנה העת מכמו שהיה בדורות הראשונים". הוי אומר, נשתנו הטבעים.

אין זה השינוי היחיד שבו אנו נוכחים עין בעין. הגמרא (נדה כז/א) קובעת, כי לא תתכן לידה בשלהי העיבור, כי אם בסוף החודש, אך לא באמצעו. התשב"ץ (שו"ת ח"ב סי' ק"א) מעיר, "אבל אני ראיתי שנשתנה העניין בדורנו זה", והוא מסתייע בדברי בעלי התוספות הנזכרים, "שהרבה דברים נשתנו מטבעיהם בשינוי הדורות". אכן, הרמ"א פוסק (אבן העזר סי' קנ"ו סעי' ד') כי בזמנינו, הנולד באמצע החודש האחרון, נחשב כוולד בן קיימא "שעכשו נשתנה העניין, וכן הוא בכמה דברים".

רחיצת תינוק ביום השלישי ללידתו: ה"שולחן ערוך" (או"ח סי' של"א סעי' ט') כותב כן לגבי רחיצת תינוק ביום השלישי ללידתו. במשנה (שבת קלד/ב) נקבע: "מרחיצין את הקטן ביום השלישי שחל להיות בשבת", היינו: יש להבעיר אש ביום השבת ולחמם בה מים, כדי לרחוץ את התינוק ביום השלישי ללידתו, שאם לא יעשו כן, עלולה להתרגש עליו סכנה. ברם, כותב ה"שולחן ערוך": "בזמן חכמי הגמרא, אם לא היו רוחצים את הולד לפני המילה ולאחר המילה וביום שלישי למילה במים חמין היה מסוכן... והאידנא לא נהגו ברחיצה כלל", שהרי "דבר ידוע שאינו מסוכן בכך" ("בית יוסף" שם).

אכילת מלח בסיום הארוחה: קיימות דוגמאות רבות נוספות, ונציין עוד אחת מהן. הגמרא (ברכות מ/א) אומרת, כי "אחרי כל אכילתך אכול מלח", וכן נפסק להלכה ("שולחן ערוך" או"ח סי' קע"ט סעי' ו'): "אכל כל מאכל ולא אכל מלח... ידאג... מפני אסכרה". אך ה"מגן אברהם" מציין על אתר (סי' ק"ח), כי בימינו נשתנו הטבעים ואין צורך לחשוש (ועי' שו"ת "אגרות משה" חו"מ ח"ב סי' ע"ג אות ד').

פרה שלא המליטה אינה חולבת: נחתום בדוגמא הפוכה, בה היינו קובעים, כי בוודאי השתנו הטבעים, אך בעל ה"תרומת הדשן" הבין בחכמתו ובכח תורתו להיפך. גמרתנו מביאה סימן נוסף לבדיקת בהמה אם ביכרה אם לאו – רוב הבהמות אינן חולבות טרם לידתן, ונחלקו הדעות בגמרא, אם יש לחשוש למיעוט החולבות לפני לידתן, אם לאו. להלכה נחלקו הדעות, ויש מן הראשונים (עי' תוס' ד"ה "חלב", ורא"ש פ"ג סי' ב') שפסקו כדעה המחמירה, כי יש לחשוש למיעוט בהמות אלו, ולפיכך, גם אם הבהמה שלפנינו שופעת חלב, אין להסתמך על כך כהוכחה שכבר ביכרה, שכן, יתכן שהיא מן המיעוט החולבות בלא המלטה (ועי' "שולחן ערוך" יו"ד סי' שט"ז סעי' ג' במחבר וברמ"א).

המחקר שערך בעל "תרומת הדשן": בעל "תרומת הדשן" (שו"ת ח"א סי' רע"א) עסק בסוגיה זו וערך מחקר בנושא: "ואפס, שאלתי ודרשתי מיהודים וארמאים, נשים ואנשים רבים, אם ראו מימיהם פרה חולבת שלא ילדה כבר, ולא שמעתי אחד מהם שראה זה מעולם". מכאן, הוא מסיק: "יש לומר דבהמות שלהם היו משונות מבהמות שלנו". לכאורה, היה עליו לסיים את מחקרו בקביעה, כי מאחר שבימינו השתנו הטבעים, הרי שאין לך סימן גדול מבהמה חולבת, שוודאי המליטה. ברם, הוא כותב: "אמנם, אין נראה להתיר מהאי טעמא לחודא כלל לסמוך על חקירותינו שהוא נגד קבלת התלמוד ולומר שנשתנה בזמנינו".

לא כל מה שלא רואים לא קיים: כאשר ננסה לברר, מה טעם לא ראה ה"תרומת הדשן" להכריע כי יש לשנות את ההלכה אחר שהטבעים השתנו, הסברה העולה היא, כי אינו דומה שינוי טבעים מוכח, לכזה שאינו מוכח. כלומר, כאשר אנו רואים פרה בת שנתיים ממליטה הרי זה ברור בעליל שהטבעים השתנו, וגיל המלטה ירד. ברם, כאשר אין רואים פרות חולבות לפני המלטה, עדיין אין בכך הוכחה ברורה ויציבה שפרות מסוג זה אינן קיימות, משום שיש לחשוש, שמא אותן בהמות החולבות לפני המלטה נסתרות מעינינו. לפיכך, כל עוד לא יצאה הכרעה ברורה ומוסכמת מאת גדולי הדורות כי הדברים השתנו, אין לשנות מאומה (ועיי' שו"ת תרוה"ד בהמשך דבריו).

מובן מאלינו, כי המוסמכים לקבוע אם נשתנו הטבעים, הם חכמי התורה בלבד, אשר להם נמסרה ההכרעה בכל אורחות חיינו והנהגותנו (ראה באריכות שו"ת "מנחת יצחק" חלק ג' סי' ל"ח).